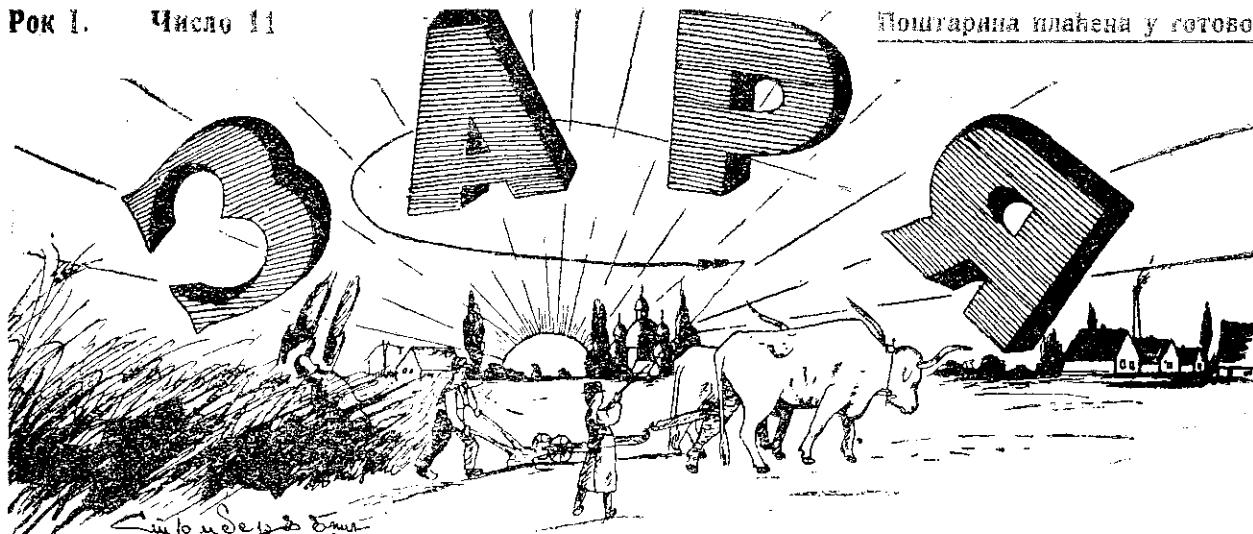

Рок I. Число 11

Поштарина плаћена у готовом

ОРГАН КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНОГО СОЮЗУ ЮГОСЛАВІЙСКИХ РУСИНОВ

РЕДАКЦІЯ И АДМИНИСТРАЦІЯ
Нови Сад, Футошки пут бро 199

Нови Сад 1 йуля 1934.
Виходзі раз на тиждень.

Предплата: на рок 50 Динари, на пола рока 25 Динари, за загранице 2 Долари
ПОДІЛЮКЕ ЧИСЛО 1 ДИНАР

ВОНКА ЗОС ПРАВДУ

Так пише ёден незнани юнак на пирку у „Р. Новинох“. То ёден с тих котри и сам невери тому цо там написал та ђе ані потписац не шмел. Ганьби же свойого геніальнага писаня. Забул на свойо добра воспитане, на котра би не шмел, ані у єднай прилики забуц па гоч ђе як гніва. Ослорел ми уж и докторат, завидзі ми же сам лекар Окружнаго Уреду, жаль му же то уж вецей не „Кранкенкаса“ бо му то на шерцу лёжи. Бие ђе по першох яки є вельки Руснак, лем задармо, ніхто го не вядзи, бо є не потаписані. Твердзі же „нігда не було ані ѿтаких Русинох, котри ђе претопели до Мадярох и страцели свою народну свідомесц“. Незнани юнаку на пирку можем отворено повесц же єст такіх и то баш у ваших шорох. Баш у ваших шорох єст тих котрим требало мадярскага хлеба та ђе и свойого прозвиска одрекли, вжали себе крашне мадярске. С тим меном ђе и нешка называю а функционеру су Просвіти.

Маце тварду скору на ліцу, кед нас котри зме славянски школи скончели стночатку до края (основну школу ту не рахуем, бо то була чисто руска, лем нас жалосни Руснаци у ней учели мадяр азам, мадяр аням, мадяр аз ен хазам, мадярул беселек, мадяр лесек а миг елек и т. д., а велі з ніх баш з вами у Просвіти) Мадяронами називаце. Вельо вам стало до Русинох та их так браніце, аж и то тварди Русини котри ђе свойого мена одрекли. Пишце ђе лем з німа, воинам даваю прави націонални карактер. Да сом даскељом з вас зос своїм противмадяронским писаньем

не станул на жуль та би сце ме у миру охабеля и не нападали. Кого интересує най прииде гу мнє та го у Новом Саду одведзем до даскељох фамелійох, котри бываю на Адамовичевом насељю (а як вони то волаю Дарані телеп) та ђе уверя же то дакеди еще не так давно руски були а тэрэз су чисто кревни Мадяре. Стари еще и бешедую покус по руски, але младши од 30 роки ані слова не знаю. Сце ёден едини приклад? Можеце мац и вецей, жалосно, але правда! Прииде гу мнє член Окружнаго Уреду чисто кревни Мадяр, вола ше Хорбут. По руски не зна, а зна же походзи зоз Керестура. Други лежал чешко хори дома, вола ше Ерделі, ке зна ані слова по руски, стара мац його віше зо мну по руски бешедує, жаль ей же ей дзеци не знаю по руски бо медзи Мадярами одросли а синове войско одслужили, вельки су, та ані не науча по руски. Треци вола ше Сич. Вон еще по руски зна, але у обисцу зоз жену и дзеци мондокує. Ест их таких досц. Гледали сце ёден приклад, думам же маце досц и то не с помедзи интелигенциї, бо и там их маце досц у вашим таборе цо мондокую. То не фрази, то не клевети, але жалосна стварносц. На други надробеніни вашо и на вашо мишане до мойого фамильярного и приватнаго живота вам не будзем отповедац, бо сце премали, да вам давам рахунку о тим и теди да вас знам, а поготово ёдному незнаному ритечу, котри место шаблі наоштрел пирко.

Вонка зос правду! И правда ђе укаже. Постпашце ђе панове и рихтайце ђе за вашо клевети на суд. Др. М. Губаш

ПОНАД ШИЦКИМ: РУСИН—СЛОВЕН

Чи ше шме медзи нас узагауц мержня и зацагнугосц пре лични интересы поединцах або пре их нэединственосц поглядох на живот и швет? Чи да ше лем поединци виню на поверхносц и да диктираю рускому народу з якейшкік високосці як треба управяц зэс животом? Нэ! Шицки эма дужкі! Шицким нам треба да лежи на шерцу добро и напредоване руского народа. Шицки мушыце робиц на опіцім добру, на козвиніванию злеменітых идеалах, на оплеменіванию народнай свідомосці, шлебодно, през боязни, зэс чутством любові, зэс возвігнутым чолем, зэс чисту совісцю. Место братства, любові и слоги, не шме ше матриц на дробіах і то брац за циль звади и неспокойства, ане спащу любов, опіце добро руского народа, злога, медамсбіс помагане и розумене най нам будзе водіяя нашого заєдничкого ціллю.

Чудо (а нет ше чому чудавац) же баш тоти распалюю огені завісци и мержні, хгормі треба да лежи на души: шац мир, слогу и любов медзи народ, а не да патра у національнай свідомосці свійого непріятеля, противінка своїх личних інтересах. Таким людзом на першім месцы их брух и их угодыосц, а не народне добро и аздріваке. Справом ше такі людзе можу назвац, па були вони Русини або „Нерусин“ члопіятелі народа, хторому су дужкі дац любов за любов, чесц за чесц, а не ширыйц незлагоду и клічу зависці. Алё, таких не треба мержіц и бац ше од іх. Такі люди заслужую сожалене, а до веций, процивіції каждой новай ідеі хасновити. Вони лем нужне зло прас хторого би зме нігда не могли чувствац дійство добра у потполносці. По другей рабоги и напору одмор нам слатіши, а чарне чарнейше попри билим. Вода быстра и свіжа кед преходзі прес препятствія, прес камене и пісок, а тата цо стой на єдним месцы віложена опасносці да ше зошмердзі. Рускому народу так исто його непріятеле, па були вони які, нігда не годни начкодзіц. Вони буду прави благослов за нашу работу; вони нам буду лем подстрек у роботи, весталински егень хторы ше не гаши, препятствия хторы очеліча наш національни дух: єдно нужне срэгство да ше у борбі витирва до конечнай піబіди. Зато не треба да ше бойме од іх, але да іх поштуея як сотруднікох у наших ідеалах. Лем єдно треба да нам будзе якже: нігда таким людзе не шму буц причина мержні медзи нами, медзи руским народом, медзи славянством!

Шицки, як дзецы єднай мацеры, як си-

нове славянства, як поборніци за свойо національни тековінни, як вираз рускей народнай свідомосці, як приятеле напредованя, любові, братства и слоги, роширміе свойо шерца, поткашме рукави, не жалуйме труду, не застановійме ше на распрох и дробінах, але, зэс надю на ляшшу будучносц, полецме до борбі зе животом, дзвігвійме ше сами, бо нас ніхто други не подзвігніе кед пущиме да вінда знамі судбіна и подлосц. Чешко тому народу хтори зложених рукох чека да го други дзвігніе. Чешко Русинови кед ше од ньего гледа да будзе поніжкіи роб, да го други віда, да му други даваю мене яке ше им пачи, а не яке му припада.

Будучносц руского народа стой на його власнай свідомосці, на його роботи, на усовірюваню самого себе: на нас шицких. Непорушима міра до своїй власнай моці, дзвігане самого себе, усовершоване на просвітнім полю, культурне змагане на ширшай основе, приведзі рускі народ зэс цесніх фурмох шаблонства и сциснутых думох, на шветло, на шлебодне польо, на горизонт нового жывота, а непріятеле його ше буду ганьбиц за свойо слова и діла, до их руцали и руцаю на рускі народні дух.

Понад шицко и шицким Русин, Славян! Стам треба да ше воноши кажди од нас. Стам треба да ше напава наша молодеж, на хторей ма буц наша будучносц, наш культурні и національны живот, а не да ше труе зэс отровным жадлом мерні и пакосці, незлагода и нецерпелівосці тах, котры у напредованю руского народа, у дзвіганю національніца, у збліжованю гу славянству, зэс ідеями, патра и усбрзжу свойого іроцівніка.

Понад шицко Русин — Славян! а не катоўк и працославні, приятель и непріятель, такі або тот! То стари недостаткі наших старих, а молодеж нешме брац похибки старших за предмет звади и дзеленю думох, але ей свята злужносц робиц на збліжованю чутства славянства, на котрим лежи будучносц Еўропи, а може буц и целого швета. Исторія ше дріля на дзвери славянства, па, як Славянаме дужкі зме ю дочекац, да не прейдае кото нас и да нас не охаби як варварски народ.

А тим, котри сцу з руского народа створиц послушну рулю, котри сцу усадзиц до його шерца мержню гу славянству: най Бог пребачи цо робя у його мене! Хто незна поштовац свой народ, тот нігда не годзен поштовац ані цудзі. И дармо ше такі называ Славяном. Нерусин нігда не може чувствац тато цо чутвуе Русин, гоч може буц ше дарас и вірекніе (але теды сам себе спрэведа) же: „Я чутвуем з вами ведно...“

Не патриц на: Поляка, Чеха, Руса, Серба, як на свогого процианіка, але як на брата и сочувствователя. Не за сенарагізмом и консерватизмом (назадняштво) але за еволюцію и прогрес руского народу гу конечнай победы над цму, гу вишним регіоном швейція!

Е. Михайлів

СВОЙ СВОЙОМУ

Чи зме Мадяре за яких нас іред війну тримали? Чи зме Русини — славянского роду? Русини зме и то тварди. Прето мушиме браніцьшицко цо нацю, шицко цо руске. 16 роки прешло як зме ще отресли цудзого ярма а зато ще єще више находзя котри нам єцу наруциць свойо, мадярске. Так на приклад придзе нам до валалу жидзик, райзендер, котры нашим чесним газдом даяки сенатор предиц сце, алебо приїде, да му купи Його славянське жито або кукурацу купиц та кед напиши поруджбину а вои уместо рускога мене Янко, Дюра, Микола, Хрицо напиши Янош, Дердь, Миклош, Гергель.

Браца! За национально несвідомог члопека то нема значая, але прави, тердя я свидоми Русин не дошлебодзи, да му мене превращаю. Кажди тот чи му предав дацо чи купує од нього, живе од Русина, зато ма научиц и нашу бешеду а же не зна та найбешеду з нама державним языку. Ми Славяне, живеме у нашій славянській державі та с правом можеме и гледац, да ще з нами по руски а не по мадярски бешедує. Кажди ци ще то зос нами нарощує. Интерес му да зос нами таргую, зос дна души нас мерхи, мене превраща и пиши ще як Руснака ушорел помедзі Мадярох.

Чесць кожному, але и вони ю нам муша указац, кед уж жилю зос вироках котри зос жулявих руских рукох и Його зною понікли.

Зато купуй у свогого, предай лем свогому. Не пущай жем з рукох, бо то твой руски национальны маєток, док го маш у рукох чуваш себе, нацю и Його силу.

Мили Мироне,

У єдним с остатніх твоїх писмох я прочитал, медзі іншим, и токо: „*Непиши ми, модлим це, кеди треба писац ведно а кеди понасоб слова у нашым языку?*“ Як цо сом ци и скорей писал „*одвіти*“ на твой „*вопроси*“ о нашим языку воопще, сцел бим ци и тераз повесць два-три слова о тим. А кед ще зна ище же яка нестаємносць влэда у нас при писаню кед слово о тим вопросу правописа, не будзе ніяка хиба кед о нім

новеме слово або ды. И з той страни твой вопрос зоніцким на своім месце.

Позробуйме, дажле, даць одвіти на твой вопрос.

(Продлужене)

Г) Препозиції

8. — Препозиція з препозицію зліваюше до нової препозиції, з новим значеньем; прето же и муша писац ведно:

помедзі, попри, наштред, попод итд.

Розуми ще ще із препозиції муша писац понасоб теди кед ще не одноша єдни на других директно, але ще єдна препозиція одноши за цали вираз котри почина з другу препозицію. На пр. у вираженю: *Руки му уходзели до цеста по под локци* — „*по*“ ще одноши як „*под локци*“.

Г) Адверби и препозиції

9. — Кед препозиція з меновніком знача *адверб*, пишу ще ведно, бо кед су так написані, значи же у тей звязи або препозиція або меновнік або обідва часцы не зотримали своє значене:

наспамяту, ютредзень, вноци, водне итд.

Кед ще у тих виразах и меновнік и друге слово цо з нім употребя у своім правим значеню, теди ще не пишу ведно. На пр.: *Кед ще ютре дзень красны указал, так я моей старой баби рассказал...* и под.

10. — Препозиція и адектив, заменовнік або число кед творя *адверб* пишу ще ведно, бо ту злі препозиція але друге слово нечуваю своє окреме значене:

Одмалючка, здавна, ведно, [справди, пречу, зоніцким, затым (познейше)] итд.

Думам же не нужно напомінац, же кед у виразах котри тим здабаю часцы маю своє окреме значене, не треба их (часцы) писац ведно:

На пр.: *Ту за тим дрэвом стой кантур* и под.

Так ще исто препозиції и заменовнікі віпадзя дзе маю своє окреме значене не пишу ведно:

з э нъго, у нъго, з э мну и под.

11. — Препозиції и адверби, кеди год з ніх буду адверби з особеним значенем, пишу ще ведно, бо у ніх препозиції траца своё власне значене:

Заете, наўколо, звонка, знука, покус, воспіце (генералне), напразно, направо, наліво, неодлуга, насамо, насухо итд.

От-eraz, от-edzi (одтеди), dot-edzi, ot-skorej, затер-е с итд.

Випатра ми же препозиції уноша до шицких тих адвербах якуш пременку у значеню, як цо ми випатра же у нозіх адвербах пре-

позицій страцели свой право значене, та и адверби доставаю кус иншаку пременку сми сла. Кед на пр. „теди“ значи що и „во время оно“, „у гевтим чаше“, „отеди“ значи „од того часу“ и так вще.

Препозиция ше може не писац ведно з тима адвербами лем теди кед ше сце особено наглашиц самосталне значене адверба як окремного вираза и однос препозиції спрам адвербу як спрам окремому поіму. На пр.:

Од теди до нешка прешло три тижні и под.

(Далей будзе)

• Н О В О С Т И •

Француски министер г. Барту у Београду. Як зме уж писали министри Малей антанти мали у Букурешту конференцию. При концу бул и француски министер пан Барту. По конференції у Букурешту пришол и до нашей престоници, до Београду. Дочек бул величезни. Бул и у нашим парламенту, дзе отримал длугу и красну бешеду о приятельству французского и югославянского народу. Медзи иншим гварел: „Претствніци Югославії Серби, Хорвати и Словенцы я вам я приношим поздрав Францускай. У ёй мену поздравлям Краля Александра (Живео Краль! бурним и достоянственным аплаузом були провадзены слова п. Бартуа) у дворани поставали шицки зос Кральевску владу и дипломатским кором, котры як регент пред двацет роками приял на себе одговорносц кральевской власци, чийо су племенитосц и правичносц символ единства ёдного вредного и чесного велького народа, котры жичи мир достойни знова добивеного права. Ви любице Француску, котра була поздравена одушевленіма гласами котры ше чули на обидвох боках Дуная а котры я нігда не забудзем. Франция вас люби. Помедzi наших двух народах постої солидарносц пожертвовносци, чийо правдиво мено Братство“. Живела Француска! хучали покличи на шицки страни.

Отримани вецей бешеди полни одушевлення. Наш министер претсидатель п. Узунович медзи иншим гварел и слідующи значайни слова: ... „У нас ягод и на других странах у вопросу внутренней политики есть и может быть подвоеносци, але у питаньох одбрани нашего интегритету, нашей державней цалосци, нашего единства и нашей будучносци, сложни шицки Югославянє ягод ёден чловек...“

„Щастлива є случайносц, же ше нам Югославянам подарела прилика же тот за нас вельки латум — івашен поки ол кели

Й. В. Король Александр водзи наш державни корабль (брод, ладю) — запишеме у присусству еminentнаго претствніка велькай Францускай...“

Француски новини опширно приноша удалосци у Београду, „Пти Паризен“ медзи иншим пише: „Й. В. Король Александр и претствнік Франциї претресли затим у току од 30 минуты, днешкайшу ситуацию у Европи. Нарочита увага обращена Малей Антанти, Балканскому Пакту, проектовани пактови за медзисобну помоц, Немецка, Италия и Турецка. „Собзиром нависоку интелигенцию Й.В. Краля Александра и Його совершенне познаване медзинародных вопросох так же претрес политичних вопросох помедзи Й. В. Краля Александра и п. Луя Барту-а може ше шлебодно повесц же маю историйску важносц“.

Шицки приятельски новини як француски так и шицких нам приятельски оданих народах зос одушевленьем и с хвалу пишу о подіях у Београду. Лем Мадяром не смакуе. У Пешту коло 200 штудентох приредзели демонстрації, сцели исц перве пре италиянске посланство, па вец пред француске, румунске и нашо але им полиция не дошлебодзела. Виродзела ше звада и на концу и битка. Полицаї зос висуканіма шаблями их розогиали. Ёст и даскельо ранетих.

Універзитет у Загребу 29 юня преславі шейсцдзешат роки од свойого оснівання. Идейни творец є почивши біскуп Штросмаэр, котри вельки Славян бул и 1861 року у хрватским Сабору гварел за Южных Славянох: „Християне прейг Сави и Уни, крев су нашай креви, часц су нашого цела“.

Соколски слет у Сараеву ше отримал тих дньох. Участвовали соколи зос цалей нашей держави. Було их коло 50.000 и зос братской Чехословакії 300 соколох и соколіцах було, котри сердечно прывитані.

Назад до Европи послала аргентинска влада зос Буенос Айресу даскельо тисячи рботнікох без роботи, котри пред даскельо роками пошли до Аргентини. Медзи німа су людзе шицких европейских нацийох, а найвецей Чехох, Русох и Немцох.

Зоз зооложкай загради у Сан Франциску ёден инженер, приятель жвигох выпущел шицки птицы. Вноци подкрадзомне поотверал шицки клітки и ошлебодзел птици их рабства. Пре то бул осудзени и плацел покуту 50 доляри.

У Немецкай националисти розбивали скла на жидовских торговньох. Тераз националистом то забранете, бо скла на торговньох осигурані так же зос таку манифестацию не почкодзени власніки торговньох (жидзи) але осигуравачи прынціпіа котры написаны

Штири гимназисты ше забили у Тарнову (Польска) зос истим револьвером ёден за другим прето бо спадли на испитох. У лёшне дзе их мертвих нашли були и их писма, у котрима пишу же ше забили у знак протесту бо мушели учич не потребни предметы. — За каждого ленівого школяра, виновата школа, а не их ленівосць.

3.750.000 динарн дестал на лезу Америки ёден Словенац, котри бул без роботи.

До **Брина** (Чехословакія) ше ёден професор зос научного путованя по Африки врацел и принес зос собу полно предметы за музей. Шицко охабел у своеї вили при Бруну и пошол обисць свою родзину. Ёден разбойник ше уцагнул до вили и почал краднуць професорово ствари. Медзи німа наишол на велького древеного гада котри бул ідол дзвіх народах у Африки (бог гад). Бул вельки и страшны так же разбойник думал же є живи, скочел праз облак и замлел. Рано го нашол заградар, однесли го до поліції, кед пришол гу себе та констатовали же похібел и послати є до заводу за душевни хороти.

303 СОЮЗУ

29 т. м. Читальня новосадских Русинох мала свой роначе собраніе на котрой вступела до Союзу як секція Нови Сад.

ПОШТА ЗАРІ

Пан Еміл Стрибер, сликар зос Ст. Вербасу є ёден од нашых одушевленых читальњох. Доказ того є же нас изненадзел тих дньох зос даскелью образами за наслов „Заря“, котри нам даровал. Зато уж од 9. числа по ёдним стих образах и виходзи. На красним дарунку му щиро дзекуєме и препоручуєме го кождому, кому требао сликарски уметнички роботи.

БЕРЗА

Кукурица: Бачка и сримска стара 106—108 Ярец бачки и сримски не нотира

ІСТОРІЯ РУССКОГО НАРОДА

Приредзел Ніколай Д. Олеяров
(Продлужене)

5. Время уділних княжеств

Шмерц Ярославова († 1054) уводзи тэдашню Россію до времена уділных княжествах. Ярослав роздзелел русску державу пейц сином; найстарши **Ізяслав** достал **Кіев**, **Святослав** Чернігов, **Всеволод** Переяслав.

Так була роздзелена русска держава а зос тим роздзеленем, шеканьем на мали княжества трацела и свою месц.

Ізяслав мал буц вельким князом, гospодаром и як оцец других князох, вон мал буц як іх старешина. Але тото роздзелене русской держави служело як початок не благей потарганосци русской держави (Россії) на вельке множество дробных княжествах уділних. Не было то, правда, перые роздзелене русской держави, але док ше у скорших часох вше удало да ёдному од князох русских да русску землю соедині, того разу роздзелене русской держави остало длоготрайно. Цо вецеї, тото роздзелене поступовало далей зос дробенъем поєдиних уділох вше на менши и менши княжества и было жридо велькох кирвавих биткох медзя русскими князами.

Углавним були два причини тей розтарганосци русской державы: перша причина була тата, же ше русски племена теди ёдни од других досць разликовали а друга, же тедиши русски племена мали ёден средневиковий примітивни (нессовершени) погляд на державу вообще. Тот примітивни погляд на державу састоял ше у тим, же державна земля є маєток владаючого роду, так же кажди член княжевского роду ма право на даяки уділ (часц) держави. По тим фальшивым, примітивним представленю мал найстарши зос княжеского роду, которому бул одредзены „**стол**“ кіевски, буц „**отцем**“ других русских князох, вон мал буц іх судія и заповедатель, судзіц іх звади и спори, дзеліц ім іх уділи (часци) и подобне.

Уділи позодно (перые) не були и не мали буц наслідствени. Старши члени княжевского роду требали (с початку) преходзиц на лепши уділи а горши уділи мали охабяц младым князом. Але поступно тот обичай престал. Поступуюце множене **Рурикові** (нашліднікох **Рурика**) ведло гу розтаргнуцу поводних родзиновых звязкох, интереси особни або интереси ужшай родзини брали верх над интересами целого княжевского рода. Попри тому уж сами уділни систем мал у себе кличу (зародок) раздорах медзя русскими князами так, же потомки синох, померших пред отцом и на тот способ не дочекавших ше своїх уділох и панства не мали згоди да владаю, а зос тим були принуждени на незаконити кроачай.

На тот способ єдинствене поводно (с початку) русске панство розпадло ше временем по уділним систему на даскелью обласци, котрим пошло за руку да себе на длукши час зачуваю свою державну самостойносць, па гоч сами тоти поєдини обласци, (краї) заш були

княжевских родзинох, илак же за длуги часи отримали як една целина.

Таким було на перших месце **кіевське княжество**, котре заберало жеми на право од Дніпру гу Карпатом. Того княжевство зачувало себе за длуги часи преобладаніе (превласць) над другими русскими княжевствами зос своїм положеніем на важній дніпрській лінії и зос плодносцу своїх жемох. У рамки того княжевства були заш други подредзени удили: *Вишгород, Белгород, Триполис, Торжеск* а так исто и **княжество Переяславське**, котре же находзело восточно на лівим березі ріки Дніпру завищело од *Кієва*. На югу же княжевство кіевське сущедзело зос дзвівима кочовними племенами, проци котрих жечувало як зос гранічними твердинями, так и зос колонизацію (розсельованьем) дзе поедних зос тих племенох.

Югозападно одтаць, около ріки Днестру находзело же **княжество Галичке** або іншак **Червоная Русь**, докедишия *Біла Хорватска*. Главни вароши там були: *Галич* (заснованіколо року 1144), *Перемисл, Теребовль, Звенигород*. При ньому находзело же **княжество Волинське**, у порічю рікох *Буга* и *Припеті* а мало вароши: *Владимир, Волинь* и други. И княжевство Галичке и Волинське сущедзели же зос *Уграми* и *Поляками* и зато же вчас привиковали гу западній цивілізації (образованю).

Сиверно од *Волиня* и кіевского княжевства лежало **княжество Туровське** (на місту старих Драговичох) а далей на сивер над рику *Двину* находзело же **княжество Полоцьке**, котре же сущедзело зос *Литваними* и *Чудами*. На лівим березі ріки Дніпру важне положене мало **княжество Смоленське** зато же ше у нім находзели жридла трох найважнейших рікох русских *Двіни, Волги* и *Дніпру*. Однак *Смоленська* були там важни вароши: *Можайск, Вязма* и *Торопець*.

Южно од княжевства Смоленського (на-проців Кіевскому) находзело же на лівим березі *Дніпра* **княжество Черніговське** зос варошами: *Любеч* и *Стародуб* а южно од нього **княжество Северське** зосглавним варошом *Новгородом Северским*, затим *Путівель, Курск* и *Брянск*. Княжевство северське сущедзело же на югу зос сбласцу *Половцю*. Гу княжевству Черніговському раховала ше тиж удалена русска колонія находзача ше медзи неприятельскими племенами турскими и черкескими по мену: **Тмуторакань** на полуострове *Тамани* при Азовским морю; Княжевство Тмутораканське було аж до своєго престанка на початку XII століття понаособни удили русским князом.

Історичное в Словоросії чи

на лівим березі ріки *Дона* находзело же **княжество Рязанське и Муромське**, у котрих постостояли окрем Рязана и Мурома вароши: *Переяслав, Рязань над Оку, Коломна* при втоку рики *Оки*, *Пронск* над Прону. Тоти княжевства були принуждзены браніц ше зос стайонника битками зос кочовними народами. Сиверно од ніх на сиверовостоку совокупні русской жеми, було положене на *Волги* и *Оки* **княжество Суздальське** зос варошами: *Суздаль, Ростов, Юрьев, Владимир, Ярославль* и *Переяслав*. Леснате тото княжевство лежало у штредку чудских племен: *Муромох, Мерох* (Мерянох), *Черемисох* и т. д. и ширело на їх убиток народ руски, а зос тим мильаньем временно поставала тзв. велькорусска народносць. На конец совокупні сивер Россії заняло **княжество Новгородське**, чийо штредзиско бул Вельки Новгород.

У Россії так роздробеней попри шицкому тому *нехібело сознаніе поводней єдносци русской держави* во время Ярослава и народного єдинства гоч постостояли и роздори медзи поединих князюх, але политическая моц Россії, котра же являла у X. и XI. століттю така страшна сущедом Россії спадла зошицким. Найвекши борби водзени за велькорускими престол кіевски, и на тот способ тзв. *праву найстаршого* зос роду мушело фришко уступиц место тзв. *праву моцнейшого*. Недостало, дакле, найстарши, але тот цо мал сильнейше войско, цо бул моцнейши.

Як нашлідок того було, же найстарши Ярославов син **Ізяслав** († 1078) бул зручені зос престола велькоруского од своєго брата Святослава Черніговского, а Ярослав аж по шмерцы Святослава завжал заш своє панство. За Ізяславом шеднул на престол велькорускими треци брат **Всеволод I** (од 1078—1093 року) а за його панованя були спори о Волинське и Галичске княжевство. Іще страшнейши були то спори а попри ніх и борба о княжевство Черніговске за панованя велького княза **Святополка** (1093—1113), сина княза Ізяслава. Тоти борби мали нашлідки тим смутнейши, бо праве у тим чаще южни русски краї почали угрожовац дзвіви народи велько страшнейши як цо були вимоцовани Печенеги — а то були *Кумани* або *Половці*. Тоти дзвіви народи, понеже завжали места на южній Россії, нападали од другей половки XI. століття русски жеми. На тот способ и сами русски князи увидзели же треба спасавац русски жеми од тих дзвівих народох а то мож було єдино зос злогу. Зато ше русски князи зишли да ше вировна взаімно у своїх особних спорох и звадох у **Любечі** (1097 року) и там ше намирели, але

звади почали поново скоро затим пре сплетки (інтриги) князя **Давида Святославича** а вирозвани були зах аж року 1100 на другим сізду князів у *Ватичеву* (на лівам брегу рики Дніпру). Як нашлідок того помиреня русских князів бул успішний поход шицьких русских князів проців Половців.

По шмерци **Святополка** повелані бул на вельможнівський престол од тедищіх князів юнацької **Володимира Мономаха** (од 1113—1125 року). Тот русски герой (юнак) сбновел стару русскую войнову славу проців Куманох, Туркох, Черкезох и других дзвівих кочовних народох. Истовременно уединел до своїх рукох векшу часць русских княжевствох и засновал варош Владимира над Клязму. И іншак **Володимир Мономах** є интересантни зос своїм писаним длом „*Поученіє*“, котре написал своїм сином а дзе ім дава хасновити поради зос приложними прикладами зос своєго власного жицтва.

Даскельо роки по шмерци *Мономаховей* настали длуги борби о вельможнівський престол медзи його синами з єднай страни и **Олеговичами** Черніговскими, котри походза од Олега, сина Святослава Ярославича з дру́гей страни.

6. Преношеннє русского центра зос югу на сивер

Борбу туту од страни Мономаховичох водзел **Юрій Долгорукий** († 1157), князь сузальський, а за нім його син **Андрей Боголюбський**. Андрей занял зос своїма союзниками року 1169 Київ и зпустошев го так, же ше вароць длуго немогол повраціц гу бувшому сяю. Андрей, гоч ше зос свою побиду домогнул первенства медзи князями, не остал у Києву як престолници велького князя, але остал на сиверу и засновал свой вельможнівський престол у Владимиру над ріку Клязму. У тей сиверней, „леснатей“ Россії, котра була oddалена од нехасновитих борбох, зос поступну и спокойну колонизацію (населювань), ширел ше русски народ до крайох, котри скорей були *фински*. Ту ше створела силна моц князох, неодзисла од боярох (дворянох), моц, якій не було у потарганих южних часцях русской держави.

По преношенню русского штредзиска (центра) на сивер южна Русь страдала свою важносць, трошела и далей свойо сили у дробних незлогох и поставала вше баржей и баржей плен кочовних южних жительох. Княжевство кіевске спадло на чисти уділ, як цо були и други обычни русски уділи. Андрей пробовал пренесць и духовнє штредзиско на сивер, але його проба наїшла на одпор кіевского митро-

полита (владики). Андрей бул перши русски князь, котри за розлику од других русских князів управлял ше зос думу за неогранічену княжевську самовладу. Однял од своїх братох іх уділи, зніжел свою дружину на ступень поодданих, непочитовал собранія народа (*вѣчи*), а при тим операл ше о духовенство, прикриваюци свійо политически насилиносци зос побожносцу. За свойо главное место не выбрал ані одно од старших варошох своєго уділу (Суздаль, Ростов), але место новозасноване, котре за своє постане и своє значене дзековало його роду и немогло мац теди шкодливого вализу на авторитет (повагу) князову. Але остварене неограниченей княжевской моці, котру Андрей так бажал прервала його насилина шмерць року 1174.

Дораз потім повторйовали ше стари борби и звари медзи русским князями а тот роздор медзи німа потримовала и зависць старих местех Ростова и Суздаля проців нового вароцу Владимира. Трайно пак завжал вельможнівський престол Андрейов брат **Всеволод III** тзв „Вельке гніздо“ (владал од 1176—1212), князь то барз предусмотрительни и витревали.

Зос побайду над князями *рязонским* и *чernіговским* утверджел **Всеволод III** свой вплив и над другими русским княжевствами; цо ве́цей його вплив доперал аж до далекей Галичи (Галиція). Княжевство Галицьке, котре зос своїма природними интересами було вязане гу Польскей и гу Угром (Мадяром) фришко ше почало одцудзовоць од Россії. Но гу своєму розвиту дошло за време князя **Ярослава Осмомисла** (владал од 1153—1187) зос роду Ростиславичох (потомкох Ростислава I, унука Ярослава I.)

По Ярославовей шмерци його син **Владимир** бул вигнati од у тей жеми моцніх боярох, а у тих немірох завжали Галич Мадяра (Угри). Под впливом **Всеволодовим** поволані бул Владимир поново до Галичу.

По шмерци Владимировей запановал зос Галичю **Роман Мстиславич** († 1205), князь волиньский, котри на тот способ постал наймоцнішим князом на русским югозападу. Бул то неустрасиви, але и жестоки воївнік, котри зос свою славу наполниєл не лем Россію, але постал познатим и у Цариграду и у Риму.

Зос других русских князів у тим часу одлакев ше **Мстислав Мстиславич** († 1228) зос роду князів смоленських, котри ше зос вліяйом мишал до скоро шицьких борбох своєго часу.

За време всебізьких борбох медзи русским князями поставала на сиверу Россія, — лем барз мало дотикана зос тим борбама, — моц

общини Новгородской над Илменским озером. Тот варош достал еще од Ярослава (†1054) драгоценности привилегии, а за време гражданских воинах його отдалени положай давал му природну вигоду. Благосостояніе — котре поставало у чому зос розквитаньем тарговини, а котра тарговина була помагана зос пріязним положайм варошу — давало возникновеніе (постанак) великой моц и гордости його гражданства. Новгородски граждане неридко сами себе вибирали свого уделного княза, приводзели напроці ослабованя князей моц віше гу векшай и векшай вредносци свойо **в'ччи** (народни собранія) а на тот способ, дабоме, одбранюли ше од шицких пробох великих князюх да іх вони приведу до векшай зависносци (на пр од Андрея Боголюбского, Всеволода III). Так постала у **Новгороду** якащик русска република, котра сама стала лем у барз слабей звязи зос другим русским шветом и ширела временем свой вплив на цали далёки сивер Россії.

Зос варошох, котри стали под верховним панством тей русской републики одликує ше на западу **Псков**, подобни зос своїм внукашнім уредзенъем Новгороду, — на востоку пак колонія **Вятка** над рику Вятку.

Ітак, мили читателю, гоч медзи русским народом постояла више швидомосць єдинства Россії ипак на початку XIII столітія була вона розтаргана на цали шор княжевствох. У тим уделним систему зачувало ше досць дакедишие племенске подзеленіе, гоч мена поєдиних племенох нестали. Уділи, котри у перших часох не були стайомни, за то же русски князи преходзели зос єдного уделу до другого, временем постали стайонним панством поєдиних княжевских фамилійох. У шицких предпринятий русских князюх еще више главни ослон ім була іх дружина (чета), гоч даєдни князи (на пр. Андрей Боголюбский) трудзели ше да ше збавя ей впливу.

Док дружина була *особне собраніе* каждого княза, котре по потреби зос князом преходзело до другого уделу, **в'ччи** (народни собранія) були *органицким уредзенъем* каждого княжевства а за време сталних борбох медзи русским князями тото органицке уредзеніе доставало природно свой велики значай.

У русских жемох на сиверо-востоку Россії, котри ше у тих часох почали формирац (поставац) а дзе княжевска моц дораз од початку сильно виступовала, **в'ччи** (народни собранія) не достали свого значеня. На юго-западу Россії, главно у Галичу, под впливом западных державох — право приходзич на **в'ччи** (собранія) було додзелене лем **бояром**.

Друштвена подзеленосць тэдышнъого русского жительства на класи: **боярех**, котра постала зос великой часци зос княжевских дружинниках, на **градянех** (варошанох), **селянинех** (парастох) и **невольнінкох** — стайонмо поступовала, класи ше почали разліковаць мецнейшое. Положене шлебодного селскога жительства часом ше погоршовало, за то же жем ше раховала як маесток княза а не селянина; але дотераз могол селянин ступиць зос службу у князовей дружини.

Вплив (утицай) церкви ширел ше барз помали. Особено на сиверу длуго (до XII. столітія) ше тримало паганство. Першим достоянственіком церковним бул кіевски митрополит, віменовані у споразуму зос великим князем од цариградского патріарха. Митрополитови були подредзены 15 владикове, котри од нього були віменовані (поставени) по одобрению тамошніх князюх. Перши митрополитове и вісши церковии достоянственики були с початку *Греки*, але іншак русска церква уживала досць велику независимосць од цариградского патріарха. Русска церква уредзowała ше по церковним праву греческим, по зберанім до збирки названей „**Номокахон**“. Приходи мали владикове єднак зос своїх великих доброх, а затым зос „**дзешаткох**“ и зос покутох церковных судох.

Зос християнством принесени до русской жеми початки просвіти и литератури (письменосци). Як писмени язик хасновал ше язик старославянски зос шицку богословну литературу (письменосцу) принесену зос Болгарской. Вредней роботи на просвіщованю русского народа тримали ше як владикове (митрополит **Іларіон** около р. 1050, Кирил, владика Туровски † 1182 и други), так и монастири, котрих у Россії у XII віку було до 90. У Печерским монастирю у Кіеву постал медзи другими и так звані **Літопис Несторов**. Многочислени русски князи зос шицку щироцсу подпомагали тот литературни труд. По своїм содержаню то у главним вірски списи, животи святих, затым літописи и описанія путешествійох (путованьох). Зос поетических творох того времена зачували ше особено писньочки о геройох (юнакох) около св. Володимира, затым твор „**Слово о полку Игоревим**“. Зос християнством пришли на Русь и перши початки архітектури (уметнаго муроўаня). За щедрасць русских князюх закладані многочислени храмы (у Кіеву за време Ярослава було до 400 монастирох и храмох розкошно украсеніх) Док прыватны будовлі будовани и далей просто зос древа.

(Дальше будзе)